

08.11.2022. Зареєстровано: 08.11.2022. Оприлюднено: 09.11.2022. Номер судового провадження: 1-кп/991/117/19. Номер кримінального провадження в ЄРДР: 42015051110000062. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107166500>.

6. Про судову експертизу: Закон України від 25 лютого 1994 року № 4038-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>.

7. Кримінальний процесуальний кодекс України; Закон, Кодекс від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

Тимошенко Віра Іванівна,

головний науковий співробітник відділу організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

КОРУПЦІЯ ЯК ЗАГРОЗА БЕЗПЕЦІ ЛЮДИНИ

Безпека людини передбачає відсутність загроз від будь-кого у межах кордонів держави та використання громадянами всіх, передбачених конституцією, громадянських, політичних, соціальних, економічних та культурних прав. Наявність цих прав є необхідною передумовою повноцінного існування в суспільстві. Потенційним джерелом небезпеки для людини може бути соціальна несправедливість, природні явища, фізичне насильство, тобто будь-які взаємодії з іншими людьми, спільнотами, технічними засобами тощо. Джерелом небезпеки може бути й корупція.

Корупцію зазвичай розглядають як зловживання легітимною владою або службовим становищем задля отримання незаконної вигоди. Нині корупція є глобальною проблемою, яка тягне за собою ряд наслідків, у тому числі зростання майнової нерівності та бідність великої частини населення, збільшення соціальної напруги, яка підриває та послаблює національну економіку та загрожує політичній стабільності в країні, а значить і безпеці кожної людини.

Корупція економічно зумовлена та мотивована. Головним мотивом, який рухає корупціонером, є користь, що виражається в сумі матеріальних активів, які він має намір привласнити. Навіть якщо в той чи інший момент на перші ролі в корупційній

взаємодії можуть виступити інші мотиви, однак зрештою йдеться про користь.

Важливим фактором поширення корупції можна вважати негідне існування людини. Як відомо, корупційні практики найчастіше зачіпають найбільш вразливі верстви населення: малозабезпечених, пенсіонерів, інвалідів, мігрантів тощо. Особа, яка позбавлена можливості гідно існувати, втрачає не лише розуміння доцільності дотримуватись моральних еталонів цивілізованого суспільства, а й розуміння цінності самого суспільства та потреби у державі. Така особа довіряє лише тим можновладцям, які насправді можуть допомогти їй одержати необхідні блага, навіть за додаткову плату.

Україна, на жаль, є однією з найбільш корумпованих країн Європи та однією з найбільш корумпованих держав у світі, яка стрімко випереджає вже «традиційні» корумповані держави. Зараз у загальному рейтингу Україна знаходиться поряд із Есватіні, Замбією, Непалом, Єгиптом та Філіппінами. За даними Transparency International Ukraine в 2021 році наша країна перемістилась із 117 на 122 місце зі 180 можливих. За рік Україна втратила в Індексі сприйняття корупції один бал і тепер має 32 бали зі ста можливих [1].

Корупція може мати різні види: велика корупція (зловживання високопосадовців, розкрадання бюджетних коштів); політична корупція (передбачає маніпулювання законодавством та процедурами, щоб розподілити ресурси й гроші між обмеженою кількістю людей); побутова корупція, яку ще називають бюрократичною або дрібною (знаходиться на перетині діяльності державних або комунальних установ і громадян); адміністративна корупція (найчастіше має місце між державою, представленою чиновниками/бюрократами, що відповідають за прийняття рішень, та громадянами, які прагнуть отримати певні послуги).

Найбільш поширеним проявом корупції є хабарництво. Під хабарем розуміють прийняття пропозиції, обіцянки або одержання службовою особою неправомірної вигоди, а також прохання надати таку вигоду для себе або третьої особи до виконання чи невиконання посадовою особою будь-якої дії з використанням наданої їй влади чи службового становища в інтересах того, хто пропонує, обіцяє або надає неправомірну вигоду, або в інтересах третьої особи. Відповідальність за це передбачена ст.368 Кримінального кодексу України [2].

Хабар може мати різні форми: активний хабар (обіцянка або безпосередньо давання хабаря); пасивний (одержання хабаря); дарування (якщо піднесення подарунків державним службовцям суперечить принципам неупередженості, професіоналізму та гідності та наявне очікування, що в обмін на подарунок чиновник проявить пільгове ставлення до дарувальника). Схожі риси з хабарем має й торгівля впливом, коли особа обмінює можливість реального чи потенційного впливу на прийняття рішень посадовою особою на неправомірну вигоду. Але на відміну від хабарництва торгівля впливом стосується «посередника» або особи, яка виступає посередником між тим, хто приймає рішення, і стороною, яка прагне отримати неправомірну перевагу.

На підставі отриманого хабаря або внаслідок іншого зловживання посадовими повноваженнями, посадова особа-корупціонер може здійснювати заступництво (надавати протиправні привілеї), що в широкому сенсі виражається в тому, що корупціонер, користуючись своїм становищем, спотворюючи принцип рівності прав людини (перш за все у доступі до державної служби, до публічних послуг), надає переваги одній особі або групі осіб, керуючись не суспільними, а власними інтересами та вигодою. Різновидами такого прояву корупції є непотизм і кронізм та корупційний лобізм.

Ще у лютому 2019 року НАЗК запустило Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення. Але на попередження корупції це не дуже вплинуло. Станом на жовтень 2022 р. у реєстрі вже більше 44 тисяч записів. Так, у серпні 2022 року у Миколаївській області затримано прокурора, який пропонував підслідному військовослужбовцю за хабар уникнути тюремного терміну [3]. Також у серпні цього року Служба безпеки України ліквідувала масштабну корупційну схему в Державній службі з надзвичайних ситуацій (ДСНС), яка полягала у системному отриманні незаконної винагороди (хабарів) від підприємців за погодження дозвільної документації. За отриманий хабар посадовці ДСНС не здійснювали фактичну перевірку пожежної безпеки в громадських місцях, частина з яких виявилася нездатною забезпечити цивільний захист громадян у момент надзвичайних ситуацій, зокрема під час ліквідації наслідків обстрілів російською армією території України. Таким чином, вони ставили під загрозу життя та здоров'я громадян України [4]. Як бачимо, хабарників затримують досить часто, однак до відповідальності притягають далеко не всіх.

Отже, корупція є суттєвою перешкодою на шляху забезпечення безпеки людини. Неприпустимою є ситуація, коли законні права та інтереси людина може реалізувати лише шляхом звернення до корупційних схем. Світова спільнота визнає, що з корупцією треба боротись. ООН розглядає корупцію як одну з головних проблем, що заважають досягненню цілей сталого розвитку. Корупція, яка набуває різноманітних форм, позбавляє мільйони людей можливості вирватися з бідності, здобути освіту та медичну допомогу. Вона деморалізує суспільство і є загрозою національній та особистій безпеці.

Зменшення проявів корупції потребує зміни системи цінностей і поведінки, морально-етичних норм, перш за все у верхніх ешелонах влади. Основною причиною корупції є людська жадібність у поєднанні з безкарністю. Саме безкарність сприяє корупції та порушенню прав людини. Відомо, що корупціонери найчастіше залишаються непокараними, вони встигають залишити територію України до отримання підозри або винесення вироку судом. Притягнути їх до відповідальності – це завдання відповідних державних органів.

Наукова громадськість і заклади вищої освіти також могли б зробити свій внесок у справу протидії корупції, адже виявити корупціонерів серед «вчених» не так вже й складно. Корупція у науці зазвичай проявляється як фальсифікація рівня компетентності. Учасники корупційних відносин у сфері науки сприяють отриманню учених ступенів і звань особами, які цього явно не заслуговують, тим самим порушують право на свободу займатися наукою для інших людей, намагаються під будь-якими надуманими приводами перешкоджати «не своїм» членам наукової громадськості зайняти якусь посаду, бути обраним до складу якоїсь ради чи академії тощо.

Дієвими засобами кримінальної репресії за корупцію є не строки позбавлення волі, навіть реальні, а штраф у великих розмірах, конфіскація майна. Дуже доречним було б позбавлення учених звань і наукових ступенів, які були безпідставно отримані. У результаті втрачається сенс корупційних діянь і можливості подальшого використання результатів корупційних акцій, а значить гарантуються конституційні права і свободи не лише корупціонерам, а й тим, хто від них страждає.

Список використаних джерел

1. Україна за рік втратила позиції в Індексі сприйняття корупції. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/01/25/novyna/ukrayina-rik-vtratyla-pozycziyi-indeksi-spryjnyatty-a-korupczyi>.

2. Кримінальний кодекс України: Закон від 05.04.2001 № 2341-III (Редакція станом на 19.08.2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

3. У Миколаївській області затримали прокурора-хабарника. URL: <https://news.bigmir.net/ua/ukraine/6851625-v-nikolaevskoi-oblasti-zaderzan-prokuror-vziatocnik>

4. В ДСНС розкрили масштабну корупцію: щомісячний «прибуток» становив 10 мільйонів гривень. URL: <https://www.unian.ua/incidents/v-dsns-rozkrili-masshtabnu-korupciyu-shchomisyachniy-pributok-standoviv-100-milyoniv-griven-11961579.html>.

Федчишина Віолета Віталіївна,
професор кафедри криміналістичного
забезпечення та судових експертиз
навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, доцент

КРИПТОВАЛЮТА Й БЛОКЧЕЙНИ КРИПТОВАЛЮТИ ЯК ІНСТРУМЕНТИ КОРУПЦІЇ: РЕАЛІЇ ІНСТИТУЦІАЛІЗАЦІЇ

В суспільстві сформована однозначна думка: сучасна корупція – це широко поширена у всьому світі соціальна, економічна та політична проблема [1].

Джерела виникнення терміну «корупція» важко визначити, тому це питання викликає багато суперечок [2] та залишається дискусійним серед дослідників.

Корупція, як складне багатогранне явище, постійно змінює джерела правопорушень. В останнє десятиліття ХХ століття з'явилися фактори, які призвели до інституалізації корупції.

Інституціоналізація корупції проявляється в тому, що корупційні відносини настільки тісно вплелися в тканину політичних, економічних, правових відносин, що стали виконувати регулятивну функцію і привласнили частину функцій легальних соціальних інститутів [3, с. 403].

Через варіативність форм виникнення корупції проблема корупційної злочинності залишається одним із факторів, які підривають цінності сучасних суспільств, і призводить до вражаючих проблем і наслідків, до руйнування економічних зв'язків.

Невідомим раніше видом корупції стає криптовалюта.